

1 **Kan bønders praksisfellesskap være lokalsamfunn? – En refleksjon**

2
3 En gang var «bønder» selve lokalsamfunnet. På våre tippoldeforeldres tid var Norge nesten
4 ensbetydende med bygdesamfunn, og bygdefolket var gjerne «på ett eller annet vis knyttet til
5 en eller annen form for landbruk» (Kyllingstad 1992:13). Bygdefolkets næringsstruktur var
6 yrkeskombinasjonen, et mangesysleri som bønder fortsatte med etter at spesialisering vokste
7 frem og «bonde» ble en etablert yrkes- og statistikk-kategori. Før i tiden var det vanskelig å
8 skille mellom lokalsamfunn og bønders praksisfellesskap, og det var kan hende heller ikke
9 meningsfylt å differensiere. Lokalsamfunnet besto av jorddyrkende og skogdrivende
10 mennesker som var samlokaliserte og bundet til jorden innen en begrenset geografisk radius.
11 Over seklene har det tyntes ut med bønder. Ikke er det så mange aktive gårdsbruk igjen, og ikke
12 behøver de lenger å være lokalisert i nærheten av hverandre. Nå til dags spiller ikke bønders
13 praksisfellesskap seg nødvendigvis ut mellom nabobønder – på andre siden av
14 eiendomsgrensen har bonden kanskje sluttet – men heller mellom bønder lokalisert mil fra
15 hverandre, i andre bygder eller i andre regioner av landet. Dette har utkrystallisert bønders
16 praksisfellesskap som ett empirisk forekommende fenomen og lokalsamfunn som et annet.

17
18 Den historiske differensieringen av det som tidligere var ett og det samme til to empirisk
19 forekommende fenomen, innebærer at det nå er blitt mulig å sonde i det konseptuelle skillet
20 mellom fenomenene. Gjennom en slik undersøkelse kan man få øye på sider ved fenomenet
21 lokalsamfunn som man tidligere ikke har sett. Man kan få utvidet svarene på spørsmål som
22 «hva er lokalsamfunn?» og «hva er det som gjør noe til lokalsamfunn?» I en årrekke har
23 forskere stilt seg tilsvarende spørsmål. Svarene som er gitt, innebærer som effekt at noe annet
24 ikke blir lokalsamfunn. Slike grensedragninger gir sine selvstendige bidrag til begrepsmessig
25 kategorisering: X er lokalsamfunn, Y er det ikke. I dette bokkapitlet begynner jeg i en annen
26 ende. Jeg tar utgangspunkt i fenomen som allerede er forstått som forskjellige, prøver å finne
27 ut hva det er ved disse fenomenene som gjør at de ikke havner i samme kategori, og som effekt
28 får jeg innsikter om lokalsamfunn.

29
30 I kapitlet bruker jeg introspeksjon som metode. Jeg blir dermed min egen informant. Det er ikke
31 uvanlig i antropologien gitt blant annet fagets vektlegging på deltakende observasjon, man kan
32 hente mye innsikt om et studiefelt ved å granske egne opplevelser og tanker når man gjør som
33 de såkalte innfødte gjør. Det jeg gransker med introspeksjonen, er mine egne idéer om og
34 forståelser av lokalsamfunn og bønders praksisfellesskap som jeg har etter over 15 år med
35 forskning på norske bygder og norsk landbruk. Idéene om og forståelsene av lokalsamfunn har
36 oppstått i samspillet mellom meg som individuell forsker og det forskerfellesskapet som
37 studerer norske og utenlandske lokalsamfunn teoretisk og empirisk. Slik sett er ikke idéene og
38 forståelsene sugd av eget bryst, men er et begrepsapparat jeg deler med andre forskere som er
39 aktive i kulturen som studerer lokalsamfunn.

40
41 Kapitlets underliggende metodekritiske budskap er: Forskere må kjenne begrensninger ved eget
42 tankeapparat fordi det er det man griper og begriper verden med. Dette er svært viktig for
43 forskeren i og med at hun eller han er skaper av viten, viten-skaper, en som bidrar til å produsere
44 det som måtte være å anse som sannhet om virkeligheten. Forskerens, som andres, tankeapparat
45 er begrenset. Det er imidlertid like vanskelig å se begrensningen i eget tankeapparat som det er
46 for en lommelykt i et mørkt rom å lete etter noe som ikke er belyst¹. Det man kan håpe på, er å
47 få glimt av noe i randsonen mellom det belyste som man ser og forstår med eget tankeapparat,
48 og det man ikke griper når man tenker med de idéer og forståelser man tross alt har.
49 Sidestillingen og kontrasteringen av fenomenet lokalsamfunn og fenomenet bønders

50 praksisfellesskap presser meg ut i randsonen av mitt tankeapparat som vitenskaper: Kan
51 bønders praksisfellesskap i dagens Norge være lokalsamfunn? Jeg har vansker med å svare «ja»
52 til det, det stritter imot mentalt og emosjonelt, og det gjør det trolig fordi vi har fått den nevnte
53 historiske differensieringen mellom de to fenomenene. Men hva mer bunner disse
54 vanskelighetene i? Hvilke attributter (eksempelvis egenskaper, trekk) har det ene fenomenet
55 som eventuelt det andre ikke har? Jeg velger i denne refleksjonen å søke svar på de tre
56 spørsmålene ved hjelp av Rosch (1978) sin kognitive teori om kategorisering og
57 prototypetenkning.

58
59 Først skal jeg omtale situasjonen rundt bønder i norske lokalsamfunn. Så utdyper jeg om
60 bønders praksisfellesskap og gjennomfører en kategoriseringsgranskning i ånden til Rosch
61 (1978). Granskningen er en introspektiv analyse: Jeg stiller ulike spørsmål til mine egne idéer
62 og forståelser – er det slik eller sånn når jeg tenker som jeg gjør om ulike fenomen? Med det
63 finner jeg at fenomenet lokalsamfunn har visse attributter. Deretter ser jeg på egenskaper og
64 trekk ved bønders praksisfellesskap i lys av de attributtene jeg har kommet frem til at
65 lokalsamfunn har. Jeg finner da at praksisfellesskapet bare mangler tre attributter for å være et
66 prototypisk lokalsamfunn, og at det særskilt er fraværet av en spesiell attributt som har gjort det
67 vanskelig for meg å gripe og begripe praksisfellesskapet som lokalsamfunn.

68

69 **Bønder i norske lokalsamfunn**

70 Mye av Norge er landbrukseiendommer, og bønder finnes over alt i landet. Det er en påstand
71 med modifikasjoner, men ikke langt fra fakta. Forstås termen «landbrukseiendom» som en
72 eiendom som benyttes eller som kan benyttes til jord- og/eller skogbruk, eies 77 prosent av
73 fastlands-Norge av landbrukseiendommer og 92 prosent av eierne er enkeltpersoner
74 (Gundersen 2012). Det drives ikke aktivt jord- eller skogbruk på alle disse eiendommene, men
75 det er bare sju kommuner i landet som ikke har jordbruksbedrifter med omsetning. Disse
76 kommunene ligger på kysten i de tre nordligste fylkene (AgriAnalyse 2014). Den omfattende
77 utbredelsen av aktivt landbruk i landet er i tråd med styresmaktens mål om å ta hele landet i
78 bruk (se eksempelvis St meld nr. 17 1998—99, St meld nr. 9 2011—2012). Landbrukspolitikk
79 og landbruk har gått hånd i hånd med tenkning om lokal og regional utvikling – med
80 bygdeutvikling (se eksempelvis Almås 2002). Det er likevel slik at omtrent 2/3 av
81 landbrukseiendommene, jordbruksbedriftene og jord- og skogarealene finnes i byregionene (St
82 melding nr. 9 2011—2012:42). Også Oslo har sitt landbruk med Sørkedalen og Maridalen som
83 «levende jordbruksbygder med et stabilt kornareal siden 1970-tallet» (Fylkesmannen i Oslo og
84 Akershus 2014:10). I tillegg til bøndene inkludert hittil, kommer de kvinner og menn som bor
85 på landbrukseiendommer, og som driver alternativ næring basert på gårdens ressurser (Heggem
86 2014).

87

88 Antallet jordbruksbedrifter reduseres. Selv om det er fylkesvise variasjoner, viser tall fra de
89 siste tiårene at århundrenes uttynning av bønder fortsetter og avstanden mellom enkeltbønder
90 øker. I perioden 1999—2014 var nedgangen cirka 28 000 bedrifter, noe som utgjorde 39
91 prosent, og i 2014 var det igjen omtrent 43 000 jordbruksbedrifter. Reduksjonen i antallet
92 bedrifter er størst i Troms (53%) og minst i Rogaland (28%) (Landbruksdirektoratet 2015).
93 Denne nedgangen løper parallelt med at stadig færre bor på en landbrukseiendom. Av de
94 185 700 landbrukseiendommene i 2014 hadde 149 700 bolighus. I disse husene bodde da
95 402 000 personer, det var 45 000 færre enn i 2006. Også når det gjelder andelen av befolkningen
96 som bor på landbrukseiendom og andelen eiendommer uten fast bosetning, er det fylkesvise
97 forskjeller. Under fire prosent av befolkningen i Akershus bor på landbrukseiendom, mens mer
98 enn hver femte innbygger i Sogn og Fjordane gjør det. I Vestfold er det kun sju prosent av

99 landbrukseiendommene som ikke har fast bosetning, mens i Nordland er det 37 prosent (SSB
100 2015).

101
102 Landbrukspraksis har alltid vist seg i landskapet, og det gjør også den endrede
103 landbrukspraksisen som følger av nedleggelse av gårdsbruk. Landskapet som er endret og
104 påvirket av menneskene, omtales som kulturlandskap, og «[f]arming is seen as having a central
105 role in the maintenance of Norway's distinctive cultural landscape» (Jones 1991:237). Når
106 Christensen (2002) ser landskapet i et samtidig perspektiv, ser han på samspillet mellom
107 elementene i landskapet på et gitt tidspunkt. Da kan han ut fra topografien på stedet og det
108 lokale naturgrunnlagets klimatiske soner for eksempel peke på «hvor lang tid på året landskapet
109 er snøbart, og dermed på hvor lenge dyra kan være ute på beite» (Christensen 2002:270—271).
110 Når Christensen (2002) ser på landskapet i et historisk perspektiv, vil han kunne se at
111 husdyrbeite over årtier har holdt skogsvegetasjonen nede, og at mange områder har endt som
112 solåpne sletter. Gårdstunenes utforming har variert over århundrene, og ferdselsårer mellom
113 gårder, bygder, tettsteder og byer har fått andre utforminger og tatt nye veier, det gjorde også
114 ferdselsårer til innmark og i skog og utmark. En stor del av skogarealet i Norge er sterkt påvirket
115 av mennesker (Rolstad m.fl. 2002). Fraværet av skog er imidlertid også gjerne resultat av
116 menneskers aktivitet. «Over halvparten av Norge ville ha hatt mer skog uten oss og husdyra
117 våre», hevder forskning.no (2012). Med den reduserte landbruksaktiviteten som ledsager
118 nedleggelse av bruk, tar skogen seg tilbake i det åpne kulturlandskapet (se eksempelvis
119 skogoglandskap.no 2008), og «rundt en sjettedel av landet er i ferd med å gro igjen»
120 (forskning.no 2012), selv om det også i denne sammenhengen varierer alt etter hvor i landet
121 man befinner seg (Bryn m.fl. 2013).

122
123 Jeg har ovenfor argumentert for at bønder finnes mange steder i landet, og at det de gjør eller
124 ikke gjør, viser seg i det lokale landskapet hvor de er. Bøndene kan altså være til stede i det som
125 måtte forstås som lokalsamfunn, selv om norske lokalsamfunn av i dag også godt kan finnes
126 uten bønder. Er eller har bønder vært til stede i det aktuelle lokalsamfunnet, vil aktiviteten deres
127 gjenspeile seg i landskapet – dette landskapet som òg er landskapet til ikke-bøndene i
128 lokalsamfunnet. La meg se nærmere på hva bønders praksisfellesskap kan være, før jeg
129 gjennomfører min Rosch-inspirerte kategoriseringsgranskning.

130 131 **Bønders praksisfellesskap**

132 Bønders arbeidspraksis og levde virkelighet er på mange vis annerledes enn den gjengse
133 nordmanns liv av i dag. I 2014 bodde, som sagt, 402 000 personer på landbrukseiendommer,
134 og 40 558 personer var aktive bønder registrert som enkeltpersonforetak (Follo m.fl. 2016). Til
135 sammenligning bor det omtrent fem millioner mennesker i landet. Utviklingen i antall bønder
136 gir at det både blir færre som lever dette livet, og at det blir færre som bor tett opp til en gård
137 eller som arbeider i yrker i landbrukets randsone. Kjennskapet til praksisfeltet landbruk kan da
138 også ha blitt så som så, og innhøsting på seine kvelder (Kjekstad 21.08.15) og gjødselspredning
139 (Porsgrunns Dagblad 29.12.15) kan bli varslet politi og ansvarlig landbruksfaglig etat. Larsen
140 (2012:305) omtaler det som «brudd» når «praksiser blir løsrevet fra sosiale sammenhenger de
141 tidligere var innvevd i». Innhøstingen blir ikke forstått som en del av bondens tilpasning til
142 åker, vær og leveransemuligheter, men bråk. Gjødslet blir ikke forstått som jordforbedring og
143 gjødslingen ikke en del av produksjonssyklusen, men møkk også i en moralsk forstand.

144
145 Landbruk som praksisfelt har sine egne forståelser, handlinger, økonomiske grunnlag og
146 politiske rammeverk. Er man en del av dette praksisfeltet, vet man for jordbrukets del hva
147 bokstavordene NLR og MRSA står for, man vet at en kutrener ikke er et menneske, man kjenner

148 til stråforkortning, jordbruksforhandlingene, gjødselgass, Felleskjøpets tilbud, kyllingstrøets
149 kvaliteter, kyrs atferd, odelslovens finurligheter, arbeidsdagens mulige lengde, jordenes
150 bratthet, torvas glatthet og optimale kjøremønstre med traktor avhengig av arbeidsoppgave og
151 ekstraustyr – for ikke å snakke om at man vet noe om størrelsen på regningen for kraftfôret og
152 hvor stor gjelda kan bli ved nybygging av fjøs. Tilsvarende for skogbruksdelen av landbruket.
153 Man vet hvordan oversikt over skogen kan skaffes, hvordan trær kan felles, hva som må til av
154 hvem og når for å få stokkene konvertert til tømmer inn i en verdikjede, man vet om
155 gjennomsnittsligning, granplantenes proveniens, Aktivt Skogbruk, skogsbilveinormer og
156 subsidier, man kjenner innholdet i ordene skogfond, bestand, bonitet, skogsertifisering og lysets
157 betydning for skogens vekst og suksessjon. Det er en hel landbruksverden der med sin
158 samforståtte referanseramme for aktivitet og handling. Dette praksisfeltet er et
159 praksisfellesskapⁱⁱ.

160
161 Bønders praksis er praksisfellesskap blant annet i betydningen gjensidige relasjoner. I
162 intervjuene med bøndene i prosjektet «Ulykker i landbruket»ⁱⁱⁱ kommer bønders samhandling
163 med andre bønder frem i fortellinger som da Nils «bada i kuskiten» for å rense inntaket i
164 blautgjødsel-kjelleren. Den andre bonden i samdrifta holdt i sikringsreipet Nils hadde rundt
165 bryst og i skritt, og en annen nabo sto ved siden av den første, klar til å ta i et tak «i tilfelle det
166 skulle bli skikkelig krise». Franks beretning om naboens okse som stakk av, er tilsvarende.
167 «Støggful» var den, men «vi fikk tak i ham på det viset at det var en annen nabo som kom, så
168 sto vi oppi avlesservogna... én kjørte traktor da, og fikk på ham tau». Man kan høre med andre
169 om lure løsninger for flytting av okser, man kan låne hverandres utstyr og dra på gårdsbesøk
170 for å få økt innsikt ved ombygging eller nybygging av driftsbygning. I *Trender i norsk landbruk*
171 (Storstad & Rønning 2014) ser vi at andre bønder i nærheten av der man selv bor, er vesentlig
172 for å få ny kunnskap om gårdsdrifta. Flertallet av de bøndene som ikke er samdriftsbønder,
173 samarbeider ofte eller av og til med andre gårdbrukere om arbeidsoppgaver i tilknytning til
174 gårdsdrifta (Storstad & Rønning 2014). Gezelius' (2014) studie av hvordan norske bønder
175 tilegner seg arbeidskraft og kapital, underbygger kvantitativt og kvalitativt min påstand om
176 bønders gjensidige relasjoner. Blant gårdene i Driftsgranskningene i 2009 var det 72 prosent
177 som fikk arbeidskraft eller lånte/leide arbeidsutstyr fra bønder utenfor egen familie. Hvordan
178 disse bytterelasjonene kan arte seg, viser Gezelius med en bestemt gård. I bytterelasjonene der
179 inngår nabobonde A, nabobonde B, nabobonde C, nabobonde D samt folk i en purkering.

180
181 Det lokale og stedlige er sterkt fremme i bønders praksisfellesskap. Praksisfellesskapets
182 forståelser og ledsagende handlinger manifesterer seg i kornåkeren, skogen og jordbæråkrene.
183 Det går på slikt som når det er best å så hvilket korn hvor, med det resultat at enkelte jorder får
184 grønnskinn tidligere enn andre jorder. I skogen kan skogbrukets verdsetting av ungskogpleie
185 og tynning reflekteres i ryddet skogbilde og tykkere trestammer. For jordbæråkrene vises
186 praksisfellesskapets forståelser seg som bær i rader, bær under plast, tidligbær og seint modne
187 bær. Bønders handlinger er tilpasset stedet de er, og de handler lokalt. Bønders daglige arbeid
188 forankrer bonden på stedet, og arbeidet skriver seg inn og ut av kroppene deres. Man kan bli
189 håndsterk utover vinteren når man driver med motorsag og vinsj i skogen, knær kan svekkes
190 etter år med melking, og helningsgraden på det brattlendte jordstykket blir etter hvert sittende i
191 kroppen som en fornemmelse å lytte til når man skal vurdere om traktorkjøring med redskap
192 under dagens vær og forhold vil kunne gå, eller om det er for risikabelt. Videre har bønder vært
193 forankret til jorden, noe de fremdeles er. Da kan man si slikt som at man nesten er født i den
194 særskilte jorden, eller at «det blir tilhørighet» av å være 17. generasjon som eier eiendommen
195 (Follo 2008:164).

196

197 **En Rosch-inspirert kategoriseringsgranskning av hva lokalsamfunn er**

198 Kategorisering er et vesentlig element idet mennesker griper og begriper verden. Hvordan den
199 særskilte kulturen man tilhører kategoriserer, tilegnes av barn i den primære sosialiseringen og
200 kan utvides i den sekundære sosialiseringen som voksen. For voksne foregår mye av
201 kategoriseringen på det ubevisste plan og uten at kategoriseringen krever særskilt mentalt fokus.
202 Noe forstår vi som et tre, annet som bil, menneske eller fly. Noe forstår vi som sport, annet som
203 malingsarbeid, skriving eller butikkhandling. Noe forstår vi som en drøm, annet som en
204 betraktning, kjærlighet eller smerte. Hvor selvfølgeliggjort slike kategoriseringer er blitt for oss
205 når vi først har tilegnet oss dem, kan anskueliggjøres ved å stille spørsmålet: Er det som er foran
206 våre øyne et lokalsamfunn eller en løveflokk? Automatisk forstår vi voksne de to fenomenene
207 som noe vidt forskjellig. For de som ikke har tilegnet seg samme vurderingskompetanse, vil en
208 mulig feilkategorisering kunne være spørsmål om liv eller død.

209
210 Psykologen Rosch (1978) studerte ikke hvordan mennesker tilegner seg
211 kategoriseringsferdigheter, men søkte derimot å forklare «the categories found in a culture and
212 coded by the language of that culture at a particular point in time» (Rosch 1978:28). Basert på
213 hvordan mennesker faktisk kategoriserte, fant hun at menneskelig kategorisering er resultat av
214 kognitive kategoriseringsprinsipper. Kategorier er ikke vilkårlige produkt av historiske
215 tilfældigheter eller luner, hevder Rosch. Derimot er det to generelle prinsipper som ligger til
216 grunn for kategorisystemer (taksonomier). Det første prinsippet sier at kategorisystemers
217 oppgave er å gi maksimal informasjon med minst mulig kognitiv anstrengelse. Det andre
218 prinsippet sier at den oppfattede verden kommer som strukturert informasjon heller enn som
219 vilkårlige eller uforutsigbare attributter. Disse to prinsippene har implikasjoner både for
220 abstraksjonsnivået på kategorier dannet i en kultur og for den indre strukturen i disse
221 kategoriene når de er dannet. I sin utlegning om dette ber Rosch oss om å betrakte
222 kategorisystemer som noe som har både en vertikal og en horisontal dimensjon. Den vertikale
223 dimensjonen vedrører kategoriens nivå av inkludering, og jo høyere nivå i et kategorisystem,
224 jo mer inkluderes og dermed øker også graden av abstrahering. Det er langs denne dimensjonen
225 collie, hund, pattedyr, dyr og levende vesen varierer. Den horisontale dimensjonen vedrører
226 oppdelingen av kategorier på det samme nivået av inkludering og abstrahering. Det er langs
227 denne dimensjonen eksempelvis hund, katt, buss, stol og sofa varierer. Implikasjonene av de to
228 kategoriseringsprinsippene på den vertikale dimensjonen er at de ulike kategorinivåene ikke er
229 like gode eller nyttige å bruke, og termer på fenomen fra dem kan heller ikke bytte plass. For
230 den horisontale dimensjonen er implikasjonene av de to kategoriseringsprinsippene at
231 to increase the distinctiveness and flexibility of categories, categories tend to become defined in terms of
232 prototypes or prototypical instances that contain the attributes most representative of items inside and least
233 representative of items outside the category. (Rosch 1978:30)

234 Prototypene og de prototypiske situasjonene, det vi også kan omtale som *par excellence*-
235 eksemplene, er dermed de som er mest forskjellige av fenomenene i to kategorier.

236
237 I min introspektive analyse henter jeg følgende elementer fra Rosch (1978) sine resultat: Det er
238 anskueliggjøringen av et kategorisystem som består av en vertikal og en horisontal dimensjon,
239 og betydningen av de tre tilstøtende vertikale klassifiseringsnivåene (overordnet nivå, grunn-
240 nivå og underordnet nivå). Videre er det at høyere vertikalt nivå gir økt abstraksjonsnivå og
241 dermed også økte vansker med å forestille seg fenomenene det er snakk om. I tillegg benytter
242 jeg det at den oppfattede verden kommer som strukturert informasjon, og ikke som vilkårlige
243 eller uforutsigbare egenskaper eller trekk. Og til sist anvender jeg påpekningen om at det å
244 snakke om prototyper rett og slett er en høvelig grammatisk fiksjon – «what is really referred
245 to are judgments of degree of prototypicality» (Rosch 1978:40). I Rosch sin studie lot hun
246 informantene granske egne forståelser av konkrete objekter som stoler og trær, og hun forstår

247 kategori som «a number of objects that are considered equivalent» (Rosch 1978:30). «Objects»
248 kan her erstattes med ordet «fenomener», slik jeg ønsker å gjøre. Med fenomen forstår jeg noe
249 som er utdefinert fra annet, og som blir noe i seg selv. I tråd med Rosch sine funn oppfatter jeg
250 fenomen som et hele, det vil si det fremtrer for meg som strukturert informasjon, og ikke som
251 ansamlinger av de attributtene som skaper diskontinuiteten som skiller dem ut fra noe annet.
252 Fenomen har likevel altså attributter slik fenomenene i det aktuelle systemet av kulturell
253 kunnskap er etablert, og det er mulig for oss å søke etter dem. Som Rosch (1978:32) valgte å
254 forstå attributt i sin studie, forstår jeg også attributt: «[...] attributes were defined operationally
255 as whatever subjects agreed them to be [...]». I min kategoriseringsgranskning er «subject»
256 meg, i og med at jeg er min egen informant.

257
258 Jeg startet introspeksjonen ved å stille følgende spørsmål: Hva forestiller jeg meg når jeg tenker
259 på lokalsamfunn? Her satte jeg ingen begrensninger for mine egne idéer og forståelser, og jeg
260 søkte også i bøker, aviser og nettoppslag for å friske opp forestillingsevnen. De fenomenene
261 jeg forestilte meg, skrev jeg ned. Det var langt fra alle slags fenomen som dukket opp i tankene
262 mine, imidlertid aksepterte jeg det uten å gjøre det til noe problem i prosessen. Tilsvarende
263 aksepterte jeg det da det dukket opp fenomen som ikke helt syntes å være lokalsamfunn, men
264 som på noen vis kunne betraktes som noe lignende. Det selvfølgelige spørsmålet for meg å stille
265 i introspeksjonen var da: Hvorfor var disse fenomenene bare noe lignende som lokalsamfunn?
266 Dermed var jakten på fenomenenes attributter i full gang. Slik jeg la opp introspeksjonen, uten
267 begrensninger, måtte det nødvendigvis ende opp med at en rekke fenomen og attributter ble
268 forkastet som mindre relevante for å forstå lokalsamfunn – noe som selvfølgelig er knyttet til
269 min forståelse av lokalsamfunn. Delvis samtidig med granskningen av mine egne idéer og
270 forståelser forsøkte jeg å dra nytte av Rosch sine funn om kategorisystemers vertikale og
271 horisontale dimensjon.

272
273 Hvis jeg forsøker å begripe «lokalsamfunn» med Roschs trenivås-måte å tenke på, hva finner
274 jeg ut da? Samfunn er et vesentlig element i lokalsamfunn, og menneske-samfunn kan fungere
275 som fenomen på det overordnede nivået. På de to lavere nivåene kan det finnes utallige varianter
276 av menneskesamfunn. La oss si at lokalsamfunn er på grunn-nivået. Hvilke andre fenomen kan
277 da være på grunn-nivået, hvor lokalsamfunn er, fenomen som er noe annet enn lokalsamfunn,
278 og som samtidig blir menneskesamfunn på overordnet nivå? Klare eksempler er byer og
279 metropoler. Det denne vertikale dimensjonen her indikerer, er at lokalsamfunn fordrer
280 mennesker. På det underordnede nivået, under lokalsamfunn, hva kan befinne seg der? Min
281 gamle kryssordbok (Danielsen 1984) sier at bygd, grend, landsby, småby og sogn er alternative
282 ord for lokalsamfunn. Ja, jeg opplever at disse fenomenene kan være lokalsamfunn, og det kan
283 trolig også andre mennesker ettersom fenomenene er ført opp i nettopp denne boka. Hva med
284 andre fenomen? Kan et nabolag, en brakkeby, en arbeidsplass eller speiderleir være
285 lokalsamfunn? Enn en betjent romstasjon, en familie, en lørdagsfest? Alt dette rommer jo
286 mennesker, men jeg (og kryssordboka) har større vansker med å kategorisere dem som
287 lokalsamfunn enn for eksempel bygd. Det store spørsmålet blir hvorfor. For å finne ut det må
288 jeg se på hvilke attributter dette og hint har, og attributtene eventuelle felles tilstedeværelse.

289
290 Fenomenene nevnt over (bygd, grend, landsby, småby, sogn, nabolag, brakkeby, arbeidsplass,
291 speiderleir, betjent romstasjon, familie og lørdagsfest) har flere attributter felles enn
292 menneskelig tilstedeværelse. Andre felles attributter er samhandling mellom mennesker, en viss
293 tetthet mellom menneskene og materialitet tilknyttet menneskelig aktivitet (eksempelvis fysiske
294 strukturer som hus, brakker og telt og fysiske rekvisita som stoler og fat). Videre er det felles
295 for fenomenene at det er meningsfylt å si at de «rommer mennesker», slik det òg går frem av

296 den tidligere overskriften «Bønder i norske lokalsamfunn», hvor det vesentlige elementet i
297 overskriften i så måte er det lille «i». «Rommer mennesker» og «i» innebærer at eksempelvis
298 bygd, brakkeby og lørdagsfest er konteinere i billedlig forstand. Ifølge Lakoff og Johnson
299 (1981) sitt «Container Schema» for slikt får man en bestemt struktur: En innside, en grense og
300 en utside. Det igjen gir et romlig aspekt uten at dette nødvendigvis er manifestert i en fysisk
301 innside, avgrensning og utside. Jeg vil omtale denne attributten som konteinerpreg.

302
303 De fem attributtene som er nevnt tidligere (menneskelig tilstedeværelse, menneskelig
304 samhandling, menneskelig tetthet, materialitet, konteinerpreg), kan ikke kan være de eneste
305 som er bestemmende for hva lokalsamfunn måtte være – for i så fall skulle jeg ikke ha vansker
306 med at eksempelvis et nabolag og en lørdagsfest er lokalsamfunn. Når jeg gransker de
307 fenomenene som jeg lett forstår som lokalsamfunn, og sammenlikner dem med fenomenene
308 som jeg har vansker med å forstå som lokalsamfunn, finner jeg følgende attributter som virker
309 vesentlig for om noe blir lokalsamfunn eller ikke: Størrelse/omfang, varighet, jordlig
310 forankring, menneskelige behov og funksjoner som dekkes (og da aktivitetene som dette
311 fordrer). For størrelse/omfang: Når det for meg er vanskelig å si at et nabolag er lokalsamfunn,
312 er dette knyttet til at det er for lite mennesker der, og at det har for lite areal. Det samme gjelder
313 for familie i betydning den norske kjernefamilien. På den andre siden kan lokalsamfunn heller
314 ikke være for stort, og det er blant annet derfor byene Oslo, Bergen og Trondheim i vår norske,
315 relative størrelsesforståelse er vanskelig å klassifisere som lokalsamfunn. Hva de hadde blitt i
316 Kina, med den størrelsen på byer som er vanlig der, er en annen historie. For varighet: Mine
317 vansker med å kalle speiderleir og lørdagsfest for lokalsamfunn er først og fremst grunnet i
318 speiderleirens og festens midlertidighet. Speiderleiren varer kun sine tilmålte en—to—tre uker,
319 lørdagsfestens maksimale utstrekning er oppstart på lørdag og avslutning en gang på søndags
320 morgen. For jordlig forankring: En betjent romstasjon har mange av attributtene nevnt over,
321 men med sin plassering ute i rommet har den ikke jordlig forankring. I tillegg flytter
322 romstasjonen på seg slik at det punktet på jorden som er loddrett under, varierer. For
323 menneskelige behov og funksjoner som dekkes: Det er fortrinnsvis her brakkeby og
324 arbeidsplass kommer til kort som mulig lokalsamfunn. En attributt ved lokalsamfunn er at
325 aktivitetene der dekker de altomfattende og mangesidige aktivitetene som et liv i sin totalitet
326 utgjør, nemlig at det soves, spises, elskes, fødes, mat lages, varme skaffes til veie, beskyttelse
327 mot vær og vind besørjes, man eldes, man dør. Kort og godt alle aktiviteter som kan tilskrives
328 «hjem» i bred forstand. Disse aktivitetene er imidlertid ikke lokalsamfunn. De er bare noen av
329 flere attributter ved lokalsamfunn.

330
331 Det finnes prototypiske lokalsamfunn og lokalsamfunn ikke fullt så prototypiske. Hva som er
332 hva, er avhengig av hvilke attributter som forstås som vesentlige for at et fenomen skal bli
333 lokalsamfunn *par excellence*, og hvilke attributter som da ikke er til stede for de fenomen som
334 ikke når denne prototype-statusen. Bygd er prototypisk lokalsamfunn i og med at jeg finner at
335 bygd har alle de attributtene jeg har kommet frem til ved hjelp av den Rosch-inspirerte
336 kategoriseringsgranskningen over, mens eksempelvis nabolag ikke er prototypisk
337 lokalsamfunn, i og med at nabolag ikke har alle attributtene. For koding og for å håndtere grader
338 av kategori-medlemskap finnes lingvistiske mekanismer. Bruken av *par excellence*, «teknisk
339 sett» og «praktisk talt» er slike mekanismer (Rosch 1978:39). Også uttrykk som «strengt tatt»,
340 «løselig sagt», «på en viktig måte» og «i visse henseender» (Lakoff 1975 i Lakoff & Johnson
341 1981:123—124) sier noe om ikke-prototypiske fenomens relasjoner til den aktuelle kategorien.
342 Slike fraser virker òg beskyttende på det prototypiske i kategorien.

343

344 **I hvilken forstand er bønders praksisfellesskap lokalsamfunn?**

345 Bruker jeg de lingvistiske uttrykkene ovenfor og ser på hvilke attributter bønders
346 praksisfellesskap har, finner jeg at praksisfellesskapet «strengt tatt» ikke er lokalsamfunn, i og
347 med at det ikke er lokalsamfunn i prototypeforstand. På den andre siden finner jeg at
348 praksisfellesskapet er lokalsamfunn «på flere viktige måter», «i visse henseender», og da er
349 lokalsamfunn «løselig sagt».

350
351 Bønders praksisfellesskap har seks av de ni attributtene jeg har funnet er vesentlig for om noe
352 blir lokalsamfunn. Disse ni er 1) menneskelig tilstedeværelse, 2) menneskelig samhandling, 3)
353 menneskelig tetthet, 4) materialitet, 5) konteinerpreg, 6) størrelse/omfang, 7) varighet, 8)
354 jordlig forankring og 9) menneskelige behov og funksjoner som dekkes. Praksisfellesskapet til
355 bønder har attributtene 1), 2), 4), 5), 7) og 8). Tilstedeværelse av mennesker er nødvendig for
356 landbruket. Selv i en tenkt situasjon hvor alle produksjonstekniske aktiviteter blir utført av
357 maskiner og roboter, må det være mennesker til stede for å kontrollere teknologien og for å ta
358 avgjørelser på overordnet nivå. Menneskelig samhandling har jeg tidligere utdypet under
359 avsnittet om at bønders praksis er praksisfellesskap i betydningen gjensidige relasjoner. Når det
360 angår materialitet, er landbruket fullt av fjøs og andre driftsbygninger, traktorer, redskap og
361 mindre maskiner og utstyr. Konteinerpreget er for praksisfellesskapet gitt av to grenser. Den
362 ene er Norges grenser som gir en bestemt økonomisk, politisk, sosial og kulturell avgrensning
363 mot naboland. Det andre er grensen gitt mellom de som tar del i og kjenner landbruket, og de
364 som ikke gjør det. Dette berørte jeg da jeg utdypet om at bønders arbeidspraksis og levde
365 virkelighet på mange vis er annerledes enn den gjengse nordmanns liv av i dag. For varighet og
366 jordlig forankring er det å si at praksisfellesskapet landbruk har vært i landet i uminnelige tider,
367 og noe mer jordlig forankret enn bønder er det vel knapt mulig å være. Det skulle kunne gå
368 frem under avsnittet om det lokale og stedlige i bønders praksisfellesskap. Bønders
369 praksisfellesskap har ikke attributtene 3), 6) og 9). Den menneskelige tettheten mellom bøndene
370 er for liten – enkelt-bøndene er for spredt lokalisert. Videre har praksisfellesskapet for stort
371 arealomfang. Ei heller dekker praksisfellesskapet alle de menneskelige behov og funksjoner
372 som lokalsamfunn gjør.

373
374 De ni attributtene jeg har utarbeidet, regner jeg blant lokalsamfunns primærattributter. Videre
375 vil jeg argumentere for at det er vesentlig å skille mellom primærattributter og følgeattributter
376 som empirisk viser seg grunnet tilstedeværelsen av primærattributtene. La meg gi tre eksempler
377 på dette. For det første, hvis det er slik at man mener at fenomenet lokalsamfunn må stoppe et
378 sted, slik at dette noe er avgrenset og dermed blir begrenset, vil jeg hevde at denne
379 avgrensetheten grunner seg i et samspill mellom primærattributtene menneskelig tetthet,
380 materialitet, konteinerpreg og jordlig forankring. Når dette kombineres i levd liv, kan
381 avgrensningen arte seg som at veivesenet setter opp et blått stedsnavnskilt, eksempelvis
382 «Fjærland», som markering for hva som er grensen, og dermed også hva som er utenfor og
383 innenfor. Da kan Fjærland «bli satt på kartet» og GIS-koordinater bestemmes. Fjærland blir en
384 lokalitet, og det som befinner seg der, blir lokalt selv når det forstås og oppleves utenfra. For
385 det andre, hvis det er slik at man mener at noe må være stedsforankret for å bli lokalsamfunn,
386 vil jeg påstå at det er «jordlig forankring» som er utgangspunktet. Å omtale jordlig forankring
387 som stedlig forankring er å ta noen av primærattributtene for gitt, og det fordi noe blir sted (og
388 stedlig) først når primærattributtene har spilt seg ut. For det tredje, skulle det være slik at det
389 må være en fellesskapsfølelse blant menneskene for at et fenomen skal være lokalsamfunn,
390 fremstår fellesskapsfølelsen for meg som en nødvendig følge av at samtlige primærattributter
391 er til stede. Den menneskelige tettheten, konteinerpreget, ikke for stort arealomfang og jordlig
392 forankring gir samlokaliserte mennesker med blant annet felles erfaringer med og fra den
393 spesifikke naturgeografien og den lokaliserte materialiteten. Ytterligere grunnlag for felles

394 erfaringer gis av den menneskelige samhandlingen og de menneskelige behov og funksjoner
395 som dekkes (og de aktivitetene dette fordrer), og enda mer hvis dette pågår over tid. Jeg har
396 vansker med å forstå at dette ikke skulle innebære fellesskapsfølelse. Hvordan skulle det kunne
397 være mulig å unngå? Det som eventuelt måtte kunne variere, er kvaliteten på og graden av
398 fellesskapsfølelsen.

399
400 Det prototypiske lokalsamfunnet bygd og det mindre prototypiske lokalsamfunnet bønders
401 praksisfellesskap har en rekke følgeattributter felles. Jeg skal nevne fem. (i) Det mennesker
402 bedriver og ikke bedriver av aktiviteter i bygda, vises i landskapet. Det gjør også bønders
403 aktivitet. (ii) Muniz Jr. & O'Guinn (2001:413) hevder at det er tre «core community
404 commonalities»: «consciousness of kind», «the presence of shared rituals and traditions» og «a
405 sense of moral responsibility». Bevisstheten om at det å være bonde er noe annet enn å ikke
406 være bonde, er til stede hos norske bønder. Både bevisstheten om det og effekten av
407 forskjelligheten kan manifestere seg selv mellom ektefeller. I prosjektet «Kjærlighet i
408 landbruket»^{iv} kunne forskjelligheten i levd liv mellom den mannlige bonden og den kvinnelige
409 ikke-bonden bli oppgitt som noe av det som førte frem til skilsmisse (upubliserte data). For
410 felles ritualer og tradisjoner er det nok å vise til de årlige jordbruksforhandlingene – de kunne
411 med hell ha vært forskningsmessig analysert som ritual – og dette avtaleinstituttet kom allerede
412 i 1950 (Almås 2002). Når det angår følelsen av moralsk forpliktelse, er dette noe som ifølge
413 Muniz Jr. & O'Guinn (2001) viser seg som kollektiv handling når fellesskapet trues. Hos
414 bøndene kan eksemplet her være hva som skjer når jordbruksforhandlingene bryter sammen og
415 bøndene tar til gatene for å protestere mot landbruksmyndighetene. Siste gang det skjedde var
416 i 2014 (Nationen 14.05.14, 15.05.14). (iii) Hvis vi-følelse og samhold er et trekk ved
417 lokalsamfunnet bygd, er jeg relativt sikker på at det er mulig å finne blant bønder også – og da
418 kan hende i sterkere grad mellom de som har samme type produksjon enn mellom de som har
419 forskjellige produksjoner. «Vi grisebønder» – disse «vi» som vet hva det er snakk om
420 eksempelvis hvis og eventuelt når de antibiotika-resistente gule stafylokokkene (LA-MRSA)
421 slår til i grisebesetningen. «Vi slaktekyllingprodusentene» – disse «vi» som har fått kjenne på
422 pengepungen betydningen av forbrukernes reduserte lyst til å kjøpe produktene deres på grunn
423 av narasin tilsatt fôret. (iv) Det er helt sikkert uenighet og motsetninger blant bønder generelt
424 og blant grisebønder og slaktekyllingprodusenter mer spesielt, men det har jo forskere også
425 funnet i det prototypiske lokalsamfunnet bygda. «Visst har vi krangla», sier folk i Fjærland
426 (Follo og Villa 2010:129), stedet innerst i en arm til Sognefjorden som til de grader er den
427 empiriske overoppfyllelsen av hva det prototypiske lokalsamfunn bygd er. (v) Videre, for både
428 bygd og bønders praksisfellesskap er det slik at mennesker beveger seg over lokalsamfunnets
429 grenser. Dette fant Villa og jeg da vi studerte Fjærland: Ikke-bofaste fjærlendinger fra andre
430 steder i regionen, landet og verden kom til bygda med ulike forsett. Bygdas folk på sin side
431 hadde utallige og mangefasetterte forbindelser med andre og ærend utenfor – langt utenfor. For
432 bønders praksisfellesskap er det tilsvarende, ikke-bønder beveger seg inn i praksisfellesskapet.
433 Slike som rådgiverne i Norsk Landbruksrådgiving (NLR) og veterinærene har så hyppig kontakt
434 inn i bønders praksisfellesskap at de nesten befinner seg på grensen til det. Med gårdsturisme
435 (Brandth m.fl. 2011) og grønn omsorg (Vik & Farstad 2009) kan hvem som helst stå midt oppi
436 praksisfellesskapet. Og bøndene beveger seg ut av praksisfellesskapet når de som Bygdeservice
437 (Haugen 1996) gjør arbeid for andre i bygda og nærområdet for øvrig, når de brøyter snø for
438 gamle i bygda eller bidrar med annet til bygdebefolkningen, når alle de 70 prosent av bøndene
439 som ikke bare arbeider på gården (Follo m.fl. 2016) utøver de øvrige yrkene sine, og for ikke å
440 snakke om når bøndene i sine hverdagsliv følger barna på fotballkamp, handler på butikken
441 eller tar en øl på den lokale puben.

442

443 **Noen avsluttende kommentarer**

444 Med alle de vesentlige likhetene jeg har funnet mellom bygd og bønders praksisfellesskap,
445 hvordan kunne det ha seg at det opprinnelig strittet så mye imot for meg å si at bønders
446 praksisfellesskap er lokalsamfunn? Etter å ha reflektert over meg selv som vitenskaper, har jeg
447 kommet til at det prototypiske lokalsamfunn bygd har fordreid forståelsen min. Fordreiningen
448 førte på den ene siden til at jeg så for meg bønders praksisfellesskap som spredt utover en
449 mengde bygder i Norge, og på den andre siden til at jeg forsto enkelt-bøndene som altfor spredt
450 lokalisert til at praksisfellesskapet kunne være lokalsamfunn. Dette er ikke annet enn en
451 underbygning av Rosch (1978) sin forståelse av hvilken kraft prototypiske fenomen kan ha på
452 oppfatningen av andre fenomen. Det hele vedrører hvordan vi forstår og hva vi forstår med når
453 vi forstår. Her er vitenskapere på lik linje med ikke-vitenskapere, begge partene må forstå med
454 det de forstår med. Vår vestlige forståelse er i stor grad knyttet til synet, og dermed kan vi få at
455 uttrykket «ser du» betyr «forstår du». Jeg greier da heller ikke å slutte å lure på om synets
456 betydning for forståelse har gjort det vanskelig for meg å se (forstå) at bønders praksisfellesskap
457 er lokalsamfunn. Mens jeg kan se den prototypiske bygda foran øynene mine, peke på den og si
458 «der ligger den», kan jeg ikke gjøre tilsvarende for bønders praksisfellesskap. Hadde det strittet
459 like mye imot for meg hvis det var hørsel eller lukt som hadde vært det som styrte vår vestlige
460 kognisjon og konseptualisering? Kan bygda høres? Luktes? Smakes? Føles? Det er jeg sikker
461 på at bønders praksisfellesskap kan. Gjør det bønders praksisfellesskap mer eller mindre til
462 lokalsamfunn?

463

464 Referanser:

465 AgriAnalyse (2014). *Landbruksbarometeret 2014*. Oslo: AgriAnalyse.

466 Almås, R. (2002). *Norges landbrukshistorie IV, 1920—2000. Frå bondesamfunn til*
467 *bioindustri*. Oslo: Samlaget.

468 Brandth, B., Haugen, M. S. & Kramvig, B. (2011). Mellom vekst og bærekraft – gårdsturisme
469 som balansekunst. I: M. S. Haugen & E. P. Stråte (red.), *Rurale brytninger*.
470 Trondheim: Tapir, s. 287—307.

471 Bryn, A., Flø, B.E., Daugstad, K., Dybedal, P. & Vinge, H. (2013). Cultour – et
472 forskningsprosjekt om reiseliv, kulturminner og gjengroing. Sluttrapport og
473 konferanserapport fra NFR-prosjektet Cultour; Cultural landscapes of tourism and
474 hospitality. Ås: Norsk institutt for skog og landskap.

475 Christensen, A.L. (2002). *Det norske landskapet. Om landskap og landskapsforståelse i*
476 *kulturhistorisk perspektiv*. Oslo: Pax.

477 Cox, A. (2005). What are communities of practice? A comparative review of four seminal
478 works. *Journal of Information Science*, 31(6), 527—540.

479 Danielsen, D. (1984). *Kunnskapsforlagets kryssordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.

480 Duguid, P. (2005). «The art of knowing»: Social and tacit dimensions of knowledge and the
481 limits of the community of practice. *The Information Society*, 21(2), 109—118.

482 Follo, G. (2008). *Det norske familieskogbruket, dets kvinnelige og mannlige skogeiere,*
483 *forvaltningsaktivitet – og metaforiske forbindelser*. Doktoravhandling 2008:173.
484 Trondheim: NTNU.

485 Follo, G. (red.), Aas, O., Almås, R., Holte, K.A., Kjestveit, K., Logstein, B. & Storstad, O.
486 (2016). Ikke en bonde å miste – om ulykker og arbeidsevne i landbruket. Rapport
487 3/2016. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.

488 Follo, G. & Villa, M. (2010). Å bygge staden stein på stein. I: O. J. Borch & A. Førde (red.),
489 *Innovative bygdemiljø. Ildsjeler og nyskappingsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget, s.
490 121—135.

- 491 forskning.no (2012). Tilbake til unaturen. Publisert 03.07.2012. Hentet fra
492 <http://forskning.no/husdyr-kulturlandskap-landbruk-naturressursforvaltning-skog->
493 [skogbruk/2012/07/tilbake-til-unaturen](http://forskning.no/husdyr-kulturlandskap-landbruk-naturressursforvaltning-skog-) (lesedato 20.01.2016)
- 494 Fylkesmannen i Oslo og Akershus (2014). Urbant landbruk – Bærekraftig, synlig og verdsatt.
495 Rapport 1/2014. Oslo: Fylkesmannen i Oslo og Akershus.
- 496 Gezelius, S.S. (2014). Exchange and social structure in Norwegian agricultural communities:
497 How farmers acquire labour and capital. *Sociologia Ruralis*, 54(2), 206—226.
- 498 Gundersen, G. I. (2012). Landbrukstelling 2010, Landbruket eier tre fjerdedeler av Norge.
499 Publisert 13.09.2012. Hentet fra [www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-](http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/landbruket-eier-tre-fjerdedeler-av-norge)
500 [publikasjoner/landbruket-eier-tre-fjerdedeler-av-norge](http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/landbruket-eier-tre-fjerdedeler-av-norge) (lesedato 20.01.2016)
- 501 Haugen, M. S. (1996). Når bygder trenger tjenester og bønder trenger penger. Erfaringer med
502 bygdeservice i Norge. I: K. Aasbrenn (red.), *Opp og stå, gamle Norge*. Oslo:
503 Landbruksforlaget, s. 222—237.
- 504 Heggem, R. (2014). *Den nye "bonden" - mellom endring og kontinuitet. Empiriske studier av*
505 *rekruttering til norske landbrukseiendommer sett i lys av det multifunksjonelle*
506 *landbruket*. Doktoravhandlinger ved NTNU 2014: 294. Trondheim: NTNU.
- 507 Jones, M. (1991). The elusive reality of landscape. Concepts and approaches in landscape
508 research. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 45(4), 229—244.
- 509 Kjekstad, E. (21.08.15). Duften av bondens møkk. *Nationen*.
- 510 Kyllingstad, R. (1992). Den gangen presten var bonde og bonden skomaker. *Norsk Landbruk*,
511 5/92, 12—13.
- 512 Lakoff, G. & Johnson, M. (1981). *Methaphors we live by*. Chicago: The University of
513 Chicago Press.
- 514 Landbruksdirektoratet (2015). Leiejord – avgjørende for økt norsk matproduksjon. Utredning
515 om drivepliktbestemmelsen og leiejordandelen i norsk landbruk. Rapport 27/2015.
516 Oslo: Landbruksdirektoratet.
- 517 Larsen, T. (2012). Et dobbelt syndefall? Etterord om moral og klassifikasjon. I: M. B.
518 Bringslid (red.), *Bygdeutviklingas paradoks*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s.
519 305—324.
- 520 Muniz Jr., A. M. & O'Guinn, T. C. (2001). Brand community. *Journal of Consumer*
521 *Research*, 27, 412—432.
- 522 *Nationen* (14.05.14). Traktorer i gatene.
- 523 *Nationen* (15.05.14). Protesterende bønder skapte trafikkork i Steinkjer.
- 524 Nørretranders, T. (1992). *Merk verden. En beretning om bevissthet*. Gjøvik: Cappelen.
- 525 Porsgrunns Dagblad (29.12.15). Anonymt tips mot grisebonde; – Trenger informasjon.
- 526 Roberts, J. (2006). Limits to communities of practice. *Journal of Management Studies*, 43(3),
527 623—639.
- 528 Rolstad, J., Framstad, E., Gundersen, V. & Storaunet, K.O. (2002). Naturskog i Norge.
529 Definisjoner, økologi og bruk i norsk skog- og miljøforvaltning. *Aktuelt fra*
530 *skogforskningen* 1/02.
- 531 Rosch, E. (1978). Principles of categorization. I: E. Rosch & B.B. Lloyd (red.), *Cognition and*
532 *Categorization*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, s. 27—48.
- 533 skogoglandskap.no (2008). Gjengroing har store konsekvenser. Publisert 04.11.2008. Hentet
534 fra
535 http://www.skogoglandskap.no/fagartikler/2008/Gjengroing_har_store_konsekvenser/
536 [newsitem](http://www.skogoglandskap.no/fagartikler/2008/Gjengroing_har_store_konsekvenser/) (lesedato 20.01.2016)
- 537 Statistisk sentralbyrå (2015). Landbrukseiendommer, 2014. Stadig færre bor på
538 landbrukseiendom. Publisert 19.06.2015. Hentet fra [http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-](http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/laeiby)
539 [og-fiskeri/statistikker/laeiby](http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/laeiby) (lesedato 04.08.2015)

540 Storstad, O. & Rønning, L. (2014). Trender i norsk landbruk 2014. Med utviklingstrekk fra
541 2002 til 2014. Rapport 6/2014. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
542 Stortingsmelding nr. 17 (1998—99) Verdiskaping og miljø – muligheter i skogsektoren
543 (Skogmeldingen).
544 Stortingsmelding nr. 9 (2011—2012) Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords.
545 Vik, J. & Farstad, M. (2009). Green care governance: between market, policy and intersecting
546 social worlds. *Journal of Health Organization and Management*, 23(5), 539—553.
547 Wenger, E. (1998a). *Communities of practices. Learning, meaning, and identity*. Cambridge:
548 Cambridge University Press.
549 Wenger, E. (1998b). *Communities of practice: Learning as a social system*. Hentet fra
550 <http://skat.ihms.us> (lesedato 05.01.2015). Publisert i «Systems Thinker» fra 1998.
551 Wenger, E. (2011). *Communities of practice, a brief introduction*. Hentet fra
552 <https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/handle/1794/11736> (lesedato 05.01.2015)
553
554
555

ⁱ Metaforen er Jaynes' (Jaynes 1982 referert hos Nørretranders 1992).

ⁱⁱ For teoretisering av «praksisfellesskap», se det engelske, vitenskapelige begrepet «community of practice» (CoP) (Wenger 1998a,b, 2011), introdusert av Lave og Wenger i en publikasjon fra 1991 om situert læring. Se Cox (2005) for en gjennomgang av fire banebrytende publikasjoner om temaet, Duguid (2005) for en diskusjon om CoP og taus kunnskap og Roberts (2006) for et overblikk over begrepets svakheter knyttet til kunnskapsforvaltning.

ⁱⁱⁱ Prosjektet hadde nr. 208053 hos Norges forskningsråd, og var finansiert av Norges forskningsråd og Forskningsmidlene over jordbruksavtalen (senere Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri).

^{iv} Prosjektet hadde nr. 190162 hos Norges Forskningsråd, og var finansiert av Norges forskningsråd og de daværende Forskningsmidlene over jordbruksavtalen.